

se je igrala Kukuljevićeva igra „Juran in Zofija“, ki je bila prva hrvaška drama.

Zagrebska primadona gospodična Šughova je za letos angaževana za dvorno gledališče v Darmstadtu, prva baletna plesalka Vojačkova pa v Prago.

OSRLO

Dositej Obradović. Srbski narod se pripravlja k praznovanju stoletnice smrti svojega slovstvenega prvobuditelja Dositeja Obradovića. Ko so po padcu Carigrada l. 1553. Turki razbili zadnje ostanke srbske samostalnosti, je tudi srbsko slovstvo skoraj popolnoma prenehalo. Nekaj časa je še živelarilo na južnem Ogrskem in po sosednjih deželah, kamor so se zatekli srbski begunci. Obenem z zunanjim obsegom je propadalo srbsko slovstvo tudi po vsebini in po jeziku.

Ko so nastali z oslavljenjem turškega jarma novi pozizkusi, oživeti srbsko slovstvo, so si pisatelji izbrali napačno pot. Vrnili so se po vsebini k bizantinskim vzorom, v jeziku so pa skušali očistiti cerkveno-slovanski jezik in ga vpeljati v splošno slovstvo. Pod vplivom bizantske retorike so pa strašno pačili cerkveno slovenščino in naredili iz nje neki okoren in nerazumljiv umeten produkt.

Prvi, ki se je pod vplivom takrat po Evropi se širile romantične struje vrnil k živi narodni govorici in započel moderno srbsko slovstvo, je bil Dositej Obradović. Njegovo življenje je bilo burno in nemirno. Rojen je bil l. 1744. in krščen na ime Dimitrij. Čitanje pobožnih knjig je vzbudilo v njem željo po svetem življenju in po izobrazbi.

Gnan od strastne žeje po prosveti, je vstopil v samostan na Fruški gori v Sremu, kjer je bilo zadnje pribežališče srbske prosvete. Tu je dobil samostansko ime Dositej. Kmalu se je pa prepričal, da se od menihov ne bo mogel ničesar več naučiti. Nato je zopet zapustil samostan in pobegnil s še enim tovarišem v Zagreb, kjer je hotel obiskovati šolo. Ker ga pa niso hoteli sprejeti, je odšel v Dalmacijo, se družil z narodom in proučeval njegovo življenje in potrebe. Tu je poučeval otroke, napisal svojo prvo knjigo, prevod govorov sv. Janeza Zlatoustega, zvan pod imenom „Dositejeve Bukvice“. Iz Dalmacije je šel na Sveto Goro, kjer pa tudi ni našel učitelja, kakršnega si je želel. Napotil se je torej v Smirno. Tu je ostal tri leta, dokler se ni pričela rusko-turška vojska. Potem je šel čez Albanijo, kjer je ostal leto dni in odtod na otok Krk. Tu je čital grške in latinske pisatelje. S Krfa je šel čez Benetke in Trst zopet v Dalmacijo, kjer je nadaljeval „Bukvice“. Iz Dalmacije je šel na Dunaj, kjer je ostal šest let. Tu je učil otroke latinsko in grško, sam se je pa naučil francoščine, nemščine in laščine. Potem je šel v Halle na Nemško, kjer se je na vseučilišču vpisal v bogoslovje in modroslovje. L. 1783. je odpotoval v Lipsko, kjer je hotel dati natisniti svoje „Svete“, a je moral opustiti svoj načrt, ker mu je zmanjkalo denarja. Potem je potoval še v Pariz, London, na Rusko in na Poljsko. Koncem življenja je prišel l. 1807. na Srbsko, kjer je poučeval Karadjorgjeve sinove, se trudil za prosveto in zasnoval veliko šolo, iz katere se je nedavno razvilo vseučilišče. L. 1811. je bil imenovan predstojnikom srbske prosvete (naučnim ministrom), a je kmalu nato umrl dne 26. marca 1811.

Leta 1783. je izšla njegova avtobiografija „Život i priključenija Dimitrija Obradovića“, prvi del. S to knjigo se začena moderno srbsko slovstvo. Drugi del je izšel l. 1788. Pisal je pod vplivom Göthejevega Wertherja, Wielanda in Richardsona. Dalje je izdal l. 1788. „Ezopove basni“ (po La Fontainu in Lessingu), „Sovete zdravago razuma“ l. 1794., polemiške članke: „Pravoreci“ in „Odgovor Serafim“, „Etika

ili filozofija naravoučiteljna po sistemu profesora Soavi“ (1803), „Sobranje raznih naravoučiteljnih veščej“ (1793), drugi del tega spisa je izdal P. Solarić l. 1818. pod naslovom „Mezimac“. Prevedel je Lessingovo šaloigro „Damon“, pridigo nemškega protestantskega pridigarja Jurija J. Colikofera: „Slovo poučitelno“ (1789) in spesnil „Pesna na vzjatije Bjelgrada“ in „Pesna o izbavljenju Srbije“ (1794) ter „Pesna na insurekciju Serbianom“.

Priprave za prireditve stoletnice njegove smrti je prevzela „Srbska književna zadruga“ in obeta se, da bo prirejena na veliko skalo, kakor tak mož zasluži.

Björnstjerne Björnson. Dne 22. aprila letošnjega leta je umrl pisatelj svetovne slave, eden največjih norveških veleumov, vrstnik in nasprotnik Ibsenov, Björnstjerne Björnson. Njegovo ime je postalo znano po širokem svetu in zlasti med Slovani v zadnjem času posebno še raditega, ker je tako neustrašeno nastopal za zatirane slovanske narode. L. 1907. je napisal v nemškem časopisu „März“ in v francoskem „Courier Européen“ ostre članke zoper zloglasno „madžarsko svobodo“.

Rodil se je Björnstjerne Björnson v samotni vasici Kvikne l. 1832. kot sin protestantskega pridigarja kmetskega rodu. Že kot dijak je pisal drame in se pridaval, da bi strl danksi vpliv na norveškem odru in ustvaril norveško gledališko umetnost, kar se mu je tudi posrečilo.

L. 1856. se je udeležil velikega dijaškega shoda v Upsali, kjer so se zbrali skandinavski dijaki k boju za svojo narodno individualnost in zapisali na svojo zastavo besedo „skandinavizem“.

Glediško vprašanje in dijaško gibanje sta bila glavna dogodka, ki sta v mladosti vplivala na Björnsöna in določila smer njegovemu delovanju. Sedel je in napisal v štirinajstih dneh svojo prvo tiskano dramo „Med bitvami“. Predmet ji je vzel iz norveške preteklosti, iz časov zagonetnega kralja Sverreja. Malo poprej je priobčil malo povest iz kmetskega življenja „Nevarna svoboda“. Boj med dolžnostjo in med željo po svobodi je njen predmet.

„Med bitvami“ je prva moderna norveška drama, ki je potem, nadaljevana od Björnsöna, Ibsena, Knuta Hamsuna, Amalije Skram, Arneja Garborga in drugih, nastopila zmago-slavno pot po vsem svetu. Potem je napisal še istega leta „Synnove Solbakken“ in dramo „Halte-Hulda“. Ta dela so imela velik vpliv na norveško slovstvo in njegovo ime je takoj zaslovelo. Potem je sledilo več krasnih povesti iz kmetskega življenja: „Ribičeva hči“, „Pot zaročencev“ itd.

Nato je prevzel za Ibsenom vodstvo norveškega gledališča v Bergenu od l. 1857.—1859. in od 1865.—1867. Med leti 1860 in 1863 je potoval po tujini, čez Kodanj v Monakovo, na Dunaj, v Rim, kjer je ostal eno leto. Potem je obiskal Florenco in Benetke ter ostal nekaj časa v Monakovem. Med leti 1858 in 1864 je pisal večinoma drame. „Halte Hulda“ je napisana še pod vplivom vladajoče romantike. Vendar veje iz nje divji duh norveške preteklosti iz časov „sage“. V Rimu je napisal l. 1861. dramo „Kralj Sverre“, v kateri se zrcali politički boj med demokrati in konservativci, ki je vrel takrat na Norveškem, prenešen nazaj v davno minule čase. „Sigurt Slembe“ ima za predmet zopet norveško zgodovino XIII. stoletja. Sledila je drama „Marija Stuart na Škotskem“. Obe drami stojita na verskem stališču in imata za predmet izpokorjenega grešnika.

Ko se je vrnil v domovino, je bil sprejet z velikimi ovacijami in je začel svoje delovanje s predavanji o Mihal Angelu in o Sikstinski kapeli. Potem je napisal dramo „Nova zaročenca“. Nato se je zopet vrnil k zgodovinskemu predmetu ter je napisal „Sigurd, jeru-

zalemski romar". V tej prvi dobi svojega delovanja je napisal tudi mnogo krasnih lirčnih pesmic, med njimi norveško narodno himno. Mnogo je zložil tudi priložnostnih pesmic. Zaljubljenih pesmi ni zložil pravzaprav nobenih, če izvzamemo verze, ki se nahajajo vpleteni v razne povesti.

Med leti 1872 in 1873 je potoval po deželi in imel predavanja. Takrat je stal na višini svoje slave. Odslej se ni več razvijal duševno in ni proizvajal novih idej. Potoval je zopet po Nemškem in Laškem, a najrajši je bival v Rimu. Leta 1875. si je kupil posestvo v Gudbrandsdal, kjer je deloma bival, deloma pa v Parizu. Leta 1900. so pričeli izhajati njegovi zbrani spisi, a leta 1907. je slovesno praznoval svojo petinsedemdesetletnico in vsi narodi so mu častitali. Leta 1908, je šel zopet v Rim, kjer je pa zbolel in od onega časa se ni več pozdravil.

Björnson ni samo velik pisatelj, ampak tudi velik borilec za narodno svobodo, prosveto in moralo. Bil je eden prvoboriteljev zoper alkoholizem. V ta namen je ustanavljal društva in ga pobijal s predavanji in glediskimi predstavami. Kot glediški ravnatelj si je pridobil jako veliko zaslug.

Jakub Bart-Čišinski. Lužiški Srbi so doživeli pred letom veliko izgubo: Dne 16. oktobra 1909 jim je umrl največji in v zadnjih časih pravzaprav edini pesnik Jakub Bart s pesniškim imenom Čišinski. Žalibog ni zapustil po sebi naslednika, ki bi ga nadomestil, kakor je on nadomestil Zejlerja.

Jakub Bart je bil rojen v Kukovu dne 20. avgusta 1856. Kot 15letni mladenič je vstopil v praško lužiško semenišče, kjer je še kot gimnazijec pričel delovati na slovstvenem polju. Že v letnikih 1872–1873, 1876–77, 1878–79 praškega dijaškega srbskega lista „Kvidki Srbowky“ nahajamo njegove proizvode. V prvih spisih je opisaval življenje gornjelužiškega kmetskega ljudstva, potem je začel pisati epigrame in kratke pesmi, prevedene in izvirne. Napisal je tudi idilski epos „Nawoženja“, ki se vleče skozi štiri letnike. Izmed teh mladinskih spisov ni objavil tiskom skoraj nič. Prvič je stopil v javnost v „Lužičanu“ leta 1876., ko je priobčil pod imenom „Srbowka v Prazy“ „Sonetov venček na Palackeho mary“ in „Stwjelčko-Serbowstwo“. Toda še istega leta se je jel podpisavati s polnim imenom. Istega leta je pričel izhajati list „Lipa Serbska“, kateri je bil sotrudnik že od začetka. Že v prvih dijaških spisih najdemo vse značilne poteze Bartove muze – goreče rodoljubje, ljubezen do preprostega ljudstva in zanimanje za prirodu: ljubi umetne, težke oblike soneta in heksametra, večkrat zazveni iz njegovih verzov ironija in satira. V začetku je gledal z očmi stare romantične šole na usodo Lužiških Srbov, obžaloval njihovo tužno preteklost in nazdravljaval lepšemu solncu prihodnosti. Kmalu se je pa streznil in je pričel oznanjati vero v lastne sile in potrebo fihega dela ter je bičal brezplodni pesimizem; poudarjal je, da ni dovolj navduševati se pri pivu in delati mogočne sklepe. Predmete svojim poezijam je jemal iz davne srbske preteklosti in iz žive narodove poezije. Leta 1880. je izdal dramo v petih dejanjih „Na Hrodzišču“, to je prva lužiška izvirna drama, ki je pridobila mlademu pesniku ime med svojimi rojaki. Ko jo je prečital stari rodoljub in voditelj Lužiških Srbov Horak, je stisnil roko mlademu pesniku ter mu rekel: „Vi boste postali prvak srbskega jezika in slovstva.“ Vsebinska te drama je vzeta iz bojev Lužičanov in Milčanov zoper Karla Velikega. Ta drama je imela biti prvi del trilogije „Milčani“ pozneje je pa pesnik opustil svoj namen in se sploh ni več pečal z dramatsko poezijo. Ob enem je ves čas pisal manjše lirčne poezije in leta 1884 je

izdal pod psevdonimom Jakub Čišinski in z geslom „Facta loquuntur“ zbirko poezij „Knih sonetow“ v kateri se je že pokazal kot dovršenega umetnika. Čišinski je obdelal jezik Lužiških Srbov in dokazal njegovo bogastvo in lepoglasnost. Takega umotvora lužiško slovstvo še ni imelo, z njim se je pričela nova doba lužiškega slovstva. Glavna struna njegove poezije je tudi v tej zbirki ljubezen do svojega naroda. Pesmi, ki izražajo zasebna čustva pesnikova, prepeva tiha melanholija, pesnik ljubi večer, noč, spev slavca, šepetanje vrb pri jezeru v mesečni noči, šumenje stare lipe, zarise daljnih gor, tuguje za rajnim prijateljem, premišljuje ničevnost sveta itd.; taki vsebini je v resnici primeren psevdonim Tišinski. Nekaj prevodov iz Petrarke, Shakespearea, Mickiewicza, Kollára, Vrchlickega in drugih pričajo o njegovih široki pesniški izobrazbi.

V 80 letih je izdal Čišinski še dvoje knjig, ki sta sorodni s Knjigo sonetov, namreč: „Formy“ in „Priroda a wutroba“ (priroda in srce). V njih je oblika še bolj umetna in izbrana, pesnil je v tercinah, sestinah, kanconah, kancionah, madrigalih, trioletih, rondelih, gazelah itd. Potem je naš pesnik za nekaj let popolnoma umolknil. Pisal je sicer še vedno, toda ni več objavljajal svojih umotvorov. Prvič se je spet oglasil leta 1895., ko je služboval v Draždanih, na dobro je pa začel spet nastopati, ko je bil iz Draždan prestavljen v Kamenice leta 1896. Za 50 letni jubilej Srbske Matice je izdal novo zbirko poezij pod naslovom Serbske zynki (srbski zvoki), kjer razodeva svoje goreče rodoljubje v vseh mogočih pesniških oblikah od otožne elegije do ostre satire; odslej ni več prenehal delovati na slovstvenem polju in je v kratkih presledkih objavljajal vedno nove zbirke. L. 1901. je postal po 18 letnem kaplanovanju slednjič župnik. Toda njegovo veselje ni dolgo trajalo, kajti že spomladi l. 1903. je bil upokojen. To ga je sicer zelo bolelo, toda za njegovo slovstveno delovanje je bilo koristno. Takoj naslednjega leta je izdal zopet dvoje zbirke svojih poezij, a leta 1906. je k 50 letnici njegovega rojstva izšla kot jubilejna knjiga zbirka: Za čichim (k tišini), ki je nekaka simfonija vsega, kar je doslej opeval pesnik, sharmonizovano v eno celoto, a vse izzveni v besedo Bog. Toda ni preživel dolgo tega jubileja, ki ga je praznoval ves narod z velikim veseljem. Umrl je že tri leta pozneje ter je bil pokopan v Votrovu v svoji ljubljani srbski deželi.

CS9630

Nāše slike.

Chopinu, slavnemu poljskemu skladatelju, hočejo postaviti njegovi rojaki spomenik v Varšavi. Kipar Szymanowski si je zamislil skladatelja pod vrbo žalujko. Veter maje njene veje, podoba Chopinove v umetniški ekstazi vzvalovane duše (str. 373).

Pariz iz zrakoplova! Zrakoplov plava (str. 401) nad Napoleonovim slavolokom, od katerega izhaja dvanajst širokih cest v obliki zvezde. Ena teh se imenuje Champs Elysées (Elizejska polja), ki vodi v sredo mesta k Louvru.

Nov način brezžičnega brzojavljanja je iznašel don Cerebotani (str. 410). V žepu nosiš brzojavni strojček, podoben uri. Kar ti začne zvoniti, znamenje, da hoče s teboj govoriti tvoj prijatelj, ki ima enak stroj. Kazalec kaže črke, po katerih čitaš, kar ti brzojavlja tovariš iz daljave. Iznajditelj je pred mnogobrojnimi občinstvom delal poizkuse v Monakovem in v Berlinu, ki so se dosti posrečili. Cerebotani je italijanski duhovnik, ki izvršuje dušno pastirstvo pri italijanskih delavcih v Monakovem.

